

Gönderim Tarihi: 24.01.2018 Kabul Tarihi: 15.02.2018

TÜRKLERDE YER ADI VERME GELENEĞİ VE OĞUZ BOYLARININ BOLU'DAKİ İZLERİ¹

Mehmet SÜME*

TRADITION OF NAME GIVING IN TURKISH HISTORY AND EXAMPLES OF OGHUZ BOYS IN BOLU

Öz

Bu çalışmanın amacı; Türklerde yer adı verme geleneği esasları doğrultusunda, Bolu'da bulunan Oğuz boy adlarını ve geleneğe uygun olarak verilen diğer adları tespit etmektir. Yer adlarını inceleyen bilim dalına Toponomi adı verilir. Toponomi sunduğu verilerle, Tarih, Coğrafya ve Edebiyat gibi diğer bilim dallarına yardımcı olmaktadır.

Oğuz boylarının Anadolu coğrafyasını fethettikten sonra yerleştikleri bölgelere yer adı vermede boy, oymak ve şahıs adlarından yararlandıkları bilinmektedir. Bolu İli Oğuz boy ve oymak adlarının yaygın olarak kullanıldığı iller arasında yer almaktadır. Kayı, Kınık, Kızık, Avşar ve Dodurga gibi 24 Oğuz boyuna ait adların Bolu'daki yerleşim birimlerine ad olarak verilmiş olması bunun açık bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Bolu, Toponomi, Yer Adı, Oğuz, Boy.

Abstract

The purpose of this study is to identify names of Oghuz boys in Bolu and the other names which were given according to the tradition of Turks' giving name to the places. For this purpose, the archives will be analyzed, too. Toponymy is the science that examines place names. Toponymy also assists other sciences, such as History, Geography and Literature.

It is known that Oghuz boys drew on names of boys, clans and people while they were giving names to the settlements after the conquest of Anatolia. Bolu is one of the cities in which names of Oghuz boys and clans were commonly used. Names that belong to 24 Oghuz boys, such as Kayı, Kınık, Kızık, Avşar, Dodurga were given as a name to the settlements in Bolu.

Keywords: Bolu, Toponymy, Place Name, Oghuz, Boy.

---

¹ Bu çalışma 26-28 Eylül 2014 tarihinde Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde gerçekleştirilen V. Uluslararası Bolu Tarihi, Kültürü ve Köroğlu Sempozyumu'nda sunulan, "Türklerde Yer Adı Verme Geleneği ve Oğuz Boylarının Bolu'daki İzleri" adlı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: sume_m@ibu.edu.tr.

1. Giriş

Canlı nesnelerin ve kavramların, kısacası çevremizde gördüğümüz ve algıladığımız her şeyin adı ile ilgilenen bilim dalına “Ad Bilim” denir. Ele alınan konuya göre ad bilimin çeşitli dalları oluşmuştur. Bunlardan yer adları ile uğraşan dalına Toponomi adı verilir (Sakaoğlu 2001: 9-11).

Bu çalışmada Türklere yer adı verme geleneğine bağlı olarak verilmiş, Bolu’daki yer adları ele alınmıştır. Anadolu’daki yer adlarının tespitinde çoğunluğu XVI. yüzyıla dayanan tapu tahrir defterleri başvuru kaynakların başında gelmektedir. Bu defterlerden yararlanılarak Anadolu’daki Oğuz boy, aşiret, cemaat ve oymakların adlarını taşıyan yerleşim yerlerini tespiti yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Türkay 1979; Sümer 1999; Halaçoğlu 2011).

Çalışmamızda bu eserlerden büyük ölçüde yararlanılmıştır. Bolu yer adları özelinde ise (Taş 2017; Yılmaz, 2000)’e müracaat edilmiştir. XVII. yüzyıl söz konusu olduğunda Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi yer adları konusunda önemli bir boşluğu doldurmaktadır (Cunbur 1984). XVIII. ve XIX. yüzyıllardaki yer adlarını tespiti için büyük ölçüde arşiv kaynaklarından yararlanılmaktadır. XIX. yüzyıldaki Bolu yer adlarının tespitinde nüfus ve temettuat defterlerinden yararlanılmıştır. Yer adları konusunda önemli bilgiler veren bir diğer kaynak ise salnamelerdir. Kastamonu ve müstakil Bolu salnamelerinde Bolu yer adlarına ilişkin önemli bilgiler bulunmaktadır (Kılıç vd. 2008). Cumhuriyet dönemi söz konusu olduğunda ise İç İşleri Bakanlığının çeşitli tarihlerde şehir ve köy adlarının değişimi konusundaki tasarruflarına dair yayınlarından ve raporlardan yararlanılmıştır. Bunların yanında konu ile ilgili literatür taraması da yapılmıştır.

Günümüzde hazırlanan Bolu siyasi haritasında bulunan yer adları ile tarihi süreç içerisinde elde ettiğimiz sonuçları karşılaştırdık. Böylece XVI. yüzyıldan günümüze Bolu’daki yer adlarını ve bu adlarda meydana gelen değişiklikleri gözleme imkânı bulduk.

2. Oğuzlar ve Oğuz Boylarının Bolu ve Çevresinde İskânı

Oğuzlar üzerine yapılan çalışmalarda Oğuz adının ne anlama geldiği konusunda pek çok görüş ileri sürülmüştür. Bunlar arasında Macar Türkolog J. Nemeth tarafından ileri sürülen ve Oğuz adının boylar anlamına geldiği yönündeki görüş ön plana çıkmakta ve genel bir kabul görmektedir. Buna göre “ok” kelimesi boy anlamına gelip “z” çoğul ekiyle birleşerek Ok+uz= Okuz= Boylar şekline dönüşmüştür (Gündüz 2009: 1; Kafesoğlu 1984:141; Sümer 1999: 19,20). Göktürk Yazıtları Oğuzların tarihi ve kültürü hakkında bize önemli bilgiler vermektedir.

Orta Asya’da Tula ve Selenga nehirleri boylarında yaşayan Oğuzlar önce Göktürk daha sonra Uygur hâkimiyetinde yaşadılar. Oğuzlar 750 yılından itibaren Kırgızlarla bir olup Uygurlara karşı mücadeleye giriştiler (Kafesoğlu 1984: 141-147) Bu gelişmenin sonucunda Oğuzların Sirderya boylarına yerleştiklerini görüyoruz. Oğuzlar X. ve XI. yüzyıllarda batı yönünde göç etmeye başladılar. Karadeniz’in kuzeyinden ilerleyerek Balkanlara kadar ulaştılar. Balkanlara yerleşen Oğuzlar Bizanslılar tarafından “Uz” olarak adlandırıldılar. Özellikle Romanya’nın Dobruca bölgesine yerleşen Oğuzların bu günkü Gagavuzların ataları olduğu düşünülmektedir (Güngör 2005: 163-169).

Göçler yoluyla güneye inen Oğuzlar ise X.yüzyıldan itibaren İslam Dinini benimsemeye başladılar Bu dönemde bir Oğuz Müslüman olunca “Türkmen oldu” şeklinde ifade edilmiştir. Böylece Müslüman olan Oğuzlar, Türkmen olarak adlandırılmıştır. Kaşgarlı Mahmud da Türkmen adını Oğuz adı ile eş anlamda kullanmıştır (Gündüz 2007: 11; Şeşen 2001: 202). XI. yüzyıla gelindiğinde ise Türkmenler Selçuklu Devleti’ni kurdular. Türkmenlerin Türk-İslam dünyasında önemli bir yer alması Selçuklu Devleti’nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir (Gündüz 2007: 12).

1071 Malazgirt Zaferiyle birlikte Maverâünnehir ve Horasan’dan Anadolu’ya kitleler halinde Türkmen göçleri oldu. Böylece Anadolu’da Türkmen yerleşimi başlamıştır. Anadolu yönünde ikinci büyük Türkmen göçü XIII. yüzyıl sonunda Moğol istilası ile başladı. Türkmenler Moğol istilasından kurtulmak amacıyla yine Maverâünnehir Horasan ve İran coğrafyasını terk ederek Anadolu’ya göç ettiler.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubat (1220-1230) göç yoluyla gelen bu yeni Türkmenleri Anadolu’nun iç kesimlerine doğru iskân etmeye çalışmıştır. Anadolu’nun yeni sakinleri bu topraklara kısa sürede uyum sağlayarak kendi idare anlayışlarını kurdular. Böylelikle kırılık alanlarda ortaya çıkan binlerce yerleşmede Türkçe adlar kullanılmaya başlanmıştır. Kayı, Kınık, Avşar Salur ve Eymür gibi boy adları ile Karakeçili, Koyunlu, Sarılı ve Ağcalı gibi aşiret, cemaat ve oymak adları bunlara birer örnek olarak verilebilir. Bu yer adlarına Anadolu’nun hemen her kesiminde rastlanmaktadır ki bu husus Türkmen yerleşiminin tabii bir sonucudur. Yerli Hıristiyanlar tarafından meskûn olan pek çok şehir, kasaba ve köy ise adlarını muhafaza etmiş veya Türkçe telaffuza uygun olarak değişikliğe uğrayarak varlığını sürdürmüştür. Yerli ahalinin terk ettiği kimi beldeler ise yeniden canlandırılmıştır. Bu tür yerleşimler ise çoğu zaman Höyük, Viran ve Ören isimlerini almıştır. (Gündüz 2009: 59-64).

1071 Malazgirt Zaferinden sonra batı yönünde ilerleyen Türk boyları Anadolu'da Karadeniz, Çanakkale Boğazı, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'de Antalya körfezine kadar çok geniş bir alana yayılmıştır. Buna göre Bizans kaynaklarında Paflağonya adı verilen ve Bolu'yu da içine alan günümüzde ise Batı Karadeniz olarak isimlendirdiğimiz coğrafyanın XI. yüzyılda Türk hâkimiyetine geçtiğini söyleyebiliriz. Ancak yüzyılın sonunda başlayan Haçlı seferleri sırasında bölgenin bir kısmı yeniden Bizans'ın eline geçmiştir. Bundan sonraki dönemde Selçuklu Bizans sınırında olması nedeniyle Bolu bir dizi mücadeleye sahne olmuştur. Bölgede Türk hâkimiyetinin kesinlik kazanması yüzyıllık bir zaman diliminde gerçekleşmiştir (Konukçu 1998:1).

Malazgirt Zaferini takip eden yıllarda başlayan ve aralıklarla XIII. yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden göçler sonucunda Anadolu'ya tahminlerin çok üstünde Türkmen göçü olmuştur. Coğrafyacı İbn Said'e göre XIII. yüzyılın ikinci yarısında Denizli bölgesinde 200.000, Kastamonu bölgesinde 100.000 ve Bolu bölgesinde 30.000 çadır konargöçer halk yaşamaktadır (Şahin 2006: 59) Çadırı bir hane olarak kabul edecek olursak, belirtilen bölgelerin XIII. yüzyılda ne denli yoğun bir Türkmen nüfusuna sahip olduğunu görmüş oluruz.²

Anadolu'daki Türk siyasi birliğinin sağlanması yolundaki ilk ciddi adım II. Kılıç Arslan tarafından atılmıştır.1176 Miryakefalon Zaferinden sonra Bizans'a karşı yürüttüğü düzenli fetih hareketi oğlu Ankara Meliki Mesut devrinde de devam etmiştir. Bu dönemde Selçuklu sınırları Sakarya vadisine kadar genişletildi. Genişlemenin tabii sonucu olarak Bolu Selçuklu hâkimiyetine girmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti 1243 Köseadağ bozgunu ile Moğol hâkimiyetine girdi. Bu dönemde Anadolu da çeşitli Türk beylikleri teşekkül etti. Bu beyliklerden biri olan Candaroğulları Beyliği Sinop, Kastamonu ve Bolu havalisine hakim olmuştur. Yine bir uç beyliği olarak bu dönemde kurulan Osmanlı Beyliği de bölgenin Bizans elinde bulunan kısımlarını gaza ve cihat yoluyla yeniden fethetmeye başlamıştır (Taş 2017: 13-15). Osman Gazi'nin son zamanlarında oğlu Orhan Bey'in silah arkadaşlarından Konur Alp Sakarya'nın doğu havzasını, Akçakoca batı bölgesini fethetmiştir. Birincisine Konrapa Eyaleti denilmiş, ikincisine ise Kocaeli eyaleti adı verilerek her iki eyalette kendilerini fetheden komutanlara verilmiştir. Bundan dolayı Bolu ve çevresinin ilk valisi Konur Alp olmuştur. Fakat Konur Alp sürekli Osman ve Orhan Gazi'nin yanında

---

² Hane sayısından yararlanarak genel nüfus tahmini yapmak için çeşitli teknikler geliştirilmiştir. Bunlar arasında yaygın olarak kullanılan Ömer Lütfi Barkan'ın "Hane Sayısı x 5+%10 askeri sınıf" formülüdür. Bkz. (Barkan 1951:1-25).

bulduğu için Bolu'nun idaresini silah arkadaşı Sungur Bay Şemsi'ye bırakmıştır (Konrapa 1964:128). Bolu'nun fethi hakkında farklı tarihler telaffuz edilse de gelişmelere istinaden bu tarih 1320'li yıllara oturtulabilir.

Evliya Çelebi Orhan Gazi'nin tahta çıkışını anlattığı bölümlerde Bolu ve çevresinin fethine ilişkin bilgiler vermektedir. Buna göre Orhan Gazi öncelikle, Akyazı, Konrapa ve Gelibolu Kalesi, Rumeli'de ise Yanbolu Kalesini feth etmiştir. Daha sonra feth edilen kaleleri şu şekilde sıralar. “Mudurnu Kalesi, Kocaili Kalesi, İznikmit Kalesi, Yalakabad Kalesi, Bursa Kalesi, İznik Kalesi, Taraklı Kalesi, Bolu Kalesi, Göynük Kalesi, Karesi Kalesi, Balıkesir Kalesi, sağlam Bergama Kalesi, Edremid Kalesi, Çemennik Kalesi, İşlona Hisarı, Tekirdağı Hisarı, Bolayır Kalesi, Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa eliyle, yine Bolayır'da yatar, Allah rahmet eylesin. Bu kaleler feth oldu.” (Dağlı ve Kahraman 2005: 41,201) Bir bütün olarak kalelerin fethi için verilen tarih 1339 tarihidir. Bu tarihi ayrı ayrı kalelerin feth edilmiş tarihi değil, fetihlerin belirli bir süreçte gerçekleştiği ve 1339 tarihini de sürecin tamamlanması şeklinde okumak gerekir. Nitekim Mustafa Nuri Paşa'da Netayic' ül-Vukuat adlı eserinde Bursa, İzmit ve Bolu sancaklarında yer alan Hıristiyan topraklarının tamamen ele geçirilip Osmanlı sınırlarına dahil edilmesi hakkında 1338 tarihini vermektedir. (Mustafa Nuri Paşa 1979: 6)

Osman Gazi'nin hem kendisi hem de oğlu Orhan Gazi, Konur Alp, Samsa Çavuş ve Akça Koca gibi silah arkadaşlarıyla birlikte feth hareketlerine giriştikleri bilinmektedir. (İnalçık 2009: 26-29) Ayrıca Bolu ve çevresinin tamamen fethinin 1290'lar da başlayıp 1460'ta Fatih Sultan Mehmed'in Amasra'yı fethetmesiyle sonuçlanan çok daha uzun bir süreç olduğu unutulmamalıdır (Konukçu 1998: 3) Fatih döneminden itibaren Bolu bölgesinin klasik Osmanlı sistemi içerisinde bölgenin idari varlığını sürdürdüğünü görüyoruz (Taş 2017:16)

Çalışmamızda Türkmen deyimi konar-göçer hayat tarzı süren aşiretler için kullanılmıştır. Bu unsurlardan Osmanlı Devleti döneminde Anadolu'nun orta ve doğusunda bulunanlar daha çok Türkmen, batısında yaşayanlar ise Yörük (Yürük) adıyla bilinmekteydiler. Ancak bu iki tabir çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmıştır. Bundan dolayı Osmanlı arşiv kayıtlarında aynı konar-göçer grubu için bazen “Yörük/Yürük” bazende “Türkmen” ifadelerinin kullanıldığı görülür. Bolu ve çevresinde Türkmen nüfusunun çok yoğun olması zamanla merkezi idare tarafından kendilerine yeni bir idari sistemin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bunun sonucunda XVI. yüzyılın sonlarında Bolu sancağına bağlı olarak “Yörükhan-ı Bolu” yani “Bolu Yörükleri” adı altında bir kaza teşkil edilmiştir. Daha sonra ise bu kaza dahilindeki yörüklerin iki kaza haline getirildiği görülmektedir. Bolu

sancağına bağlı olarak kurulan bu kazalardan biri “İfrâz-ı Yörükân-ı Bolu” diğeri ise “Yörükân-ı Taraklı” adıyla bilinmekte idi (Şahin 2006: 241) Bolu’daki yörükler sosyal yapı bakımından cemaat adıyla bilinen gruplardan meydana gelmekteydi. Birbirlerine akraba olan ve birbirlerini çok iyi tanıyan ailelerden meydana gelen bu cemaatlerden her birinin özel bir adı vardı. Örneğin bunlardan biri merkezi Asya’dan Horasan’a Horasan’dan da Anadolu’ya geldikleri için ‘Horasanlı’ adıyla anılmaktaydı. (Şahin 2006: 240) Günümüzde Bolu’da Horasan soyadını taşıyan ailelerin bulunması kuvvetle muhtemel Horasanlı cemaatının varlığı ile ilgilidir.

3. Türklerde Yer Adı Verme Geleneği

1071 Malazgirt Zaferiyle birlikte Anadolu’yu yurt tutan Türk boyları, yerleştikleri bölgelere kendilerine has adlar vererek bu coğrafyanın Türk vatani kılınmasında ilk adımı atmışlardır. Türk Boyları yeni yerleştikleri bölgelere ad verirken neleri göz önünde bulunduruyorlardı? Bu konunun tespiti amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmış ve bir tasnif belirlenmeye çalışılmıştır (Yediyıldız 1984; Gülensoy 1998). İlgili çalışmalar ve benzerleri incelendiğinde Türklerde yer adı verme geleneğinin genel esasları şekillenmektedir. Bu esaslar ayrı ayrı ele alınarak Bolu’da bulunan yer adlarının bunlarla olan ilgisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Türklerde yer adı verme esaslarını şu şekilde sıralamamız mümkündür.

1. Oğuz Boy Adlarının Yer Adı Olarak Alınması
2. Şahıs Adlarının Yer Adı Olarak Alınması
3. Dini Hayatla İlgili Yer Adları
4. İcra Edilen Mesleklerle İlgili Yer Adları
5. Yerleşim Yeri ve Çevresine İlişkin Özelliklerin Belirtildiği Yer Adları
6. Yerin Bir Başka Yere Göre Durumunu Belirleyen Yerler, Adları
7. İklim ve Bitki Örtüsüne Bağlı Olarak Verilen Yer Adları
8. Su İle İlgili Yer Adları
9. Hayvan Adlarının Yer Adı Olarak Belirlenmesi
10. Renk ve Yönlerin Yer Adı Olarak Belirlenmesi
11. Viran/Ören, Kale ve Hisarlar

3.1. Oğuz Boy Adlarının Yer Adı Olarak Alınması

Malazgirt Zaferi’nden sonra Anadolu’nun çeşitli bölgelerine iskan edilen Türkmen Aşiretleri kendi boy, aşiret, cemaat ve oymak, adlarıyla köyler teşkil etmişlerdir. Tahrir defterlerine dayalı olarak yapılan çalışmalara

göre XVI. yüzyıl itibarıyla 24 Oğuz boyundan 23 tanesinin Anadolu’da var olduğu tespit edilmiştir (Gümüşçü, 2002: 361). Faruk Sümer Oğuzlar adlı çalışmasında Oğuz boy adlarını taşıyan 890 adet köy ve mezra kaydı bulmuştur. Osman Gümüşçü ise 23 Oğuz boyuna ait toplam 1428 köy, mezra, çiftlik ve kasaba adı tespit etmiştir (Gümüşçü 2002: 361). Bu artışın sebebi günümüzde arşiv belgelerine erişimin daha kolay olması ve daha kısa sürede daha çok sayıda belgenin taranmasıyla izah edilebilir. Bolu’da Oğuz Boy adlarını alan yerleşim birimlerine gelince; Bolu boy adı alan yerleşim birimlerinin çok olduğu iller arasında yer almaktadır. Bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Bolu’da Yer Adı Olarak Alınan Boy Adları

Sıra No:	Boyun Adı	Yer Adı (Köy)	İdari Birim
1	AFŞAR / AVŞAR	Afşar	Bolu Merkez
		Afşartarakçı	Gerede
		Birinci Afşar	Gerede
		İkinci Afşar	Gerede
		Afşar	Mengen
2	BAYAT	Yakabayat	Bolu Merkez
3	BAYINDIR	Bayındır	Göynük
4	ÇEPNİ	Çepni	Bolu Merkez
		Çepni	Mudurnu
5	DODURGA	Dodurga	Bolu Merkez
		Dodurga	Mudurnu
6	DÖĞER	Aşağıdüğer	Dörtdivan
		Yukarıdüğer	Dörtdivan
7	EYMİR	Eymir	Gerede
8	KAYI	Kayıkiraz	Gerede
		Kayısopran	Gerede
9	KARKIN	Karğıbayramlar	Dörtdivan
10	KINIK	İlcakınık	Bolu Merkez
		Sazakkınık	Bolu Merkez
		Susuzkınık	Bolu Merkez
		Adakınık	Dörtdivan
		Bucakkınık	Dörtdivan
		Aşağıkınık	Göynük
		Yukarıkınık	Göynük
Kınıkçı	Seben		
11	KIZIK	Kızık	Kıbrısçık
		Kızık	Seben
12	PEÇENEK	Pecenek	Kıbrısçık
13	SALUR	Salur	Gerede
14	YIVA / YUVA	Yuva	Bolu Merkez
		Yuva	Seben
15	YAPAR	Yeniyapar	Gerede

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

Tabloda günümüzde Bolu'da bulunan boy adı almış yerleşim birimleri gösterilmiştir. Faruk Sümer XVI. yüzyıl itibarıyla Bolu'da boy adı almış yerleşim birimlerinin sayısını 14 olarak vermektedir. Bu sayının içinde yukarıdaki tabloda yer alan boyların dışında Karaevli (Oniki Divan=Bartın) Beğdili (Viranşehir=Safranbolu ve Eskipazar havalisi), Büğdüz (Viranşehir) Boyları da bulunmaktadır. Bugün itibarıyla bu boyların bulunduğu yerleşim birimleri Bolu il sınırları dışında yer aldığı için Sümer'in Bolu için verdiği sayıyı 11'e indirmemiz gerekmektedir. Bizim verdiğimiz tablodaki boy sayısı 15'tir. Aradaki fark Faruk Sümer'in Bolu'da bulunan Bayat, Döğer ve Peçenek boylarını belirtmemesinden kaynaklanmaktadır (Sümer 1999: 405-426).

Boy adlarına ilişkin yapılmış bir başka çalışmada ise Bolu'da bulunan boy adı almış yerleşim birimlerinin sayısı ise 15 olarak belirtilmektedir (Gümüştü 2002: 363). Bizim verdiğimiz boylara bu kez Çavundur, Karaevli, Beydili ve Büğdüz boyları eklenmiştir. Kuvvetle muhtemel adı geçen bu boylar XVI. yüzyıl itibarıyla Bolu Sancağı'nda bulunan fakat günümüzde Bolu sınırları dışında kalan yerleşim birimlerine aittir. Yukarıda verdiğimiz (On iki Divan/Bartın ve (Viranşehir: Safranbolu ve Eski Pazar havalisi) örneğinde olduğu gibi. Bu boyları çıkardığımızda araştırmadaki günümüzde Bolu'da yer alan boy sayısı 11'e düşmektedir. Her iki çalışmada da bulunmayan fakat bugün Bolu'da bulunan boy adlarını nasıl izah etmek gerekir. İlgili çalışmalar XVI. yüzyıl tapu tahrir defterleri baz alınarak hazırlanmıştır. Kuvvetle muhtemel adı geçen bu boylar XVI. yüzyıldan daha sonraki bir dönemde Bolu ve çevresine yerleşmiştir. Çünkü Osmanlı Devleti'nde aşiretlerin iskan meselesi neredeyse devletin yıkılışına dek sürmüş bir meseledir.

3.2. Şahıs Adlarının Yer Adı Olarak Alınması

Çeşitli özellikleri ile dikkat çeken bir kimsenin adını bir yerleşim birimine vermek böylece o kimsenin adını ebedileştirmek bütün toplumlarda görülmektedir (Sakaoğlu 1984: 259). Türklerde bu husus daha çok bir Türkmen aşiretinin iskan ettiği bölgeye başlarında bulunan beylerinin adlarını vermek şeklinde görülmektedir. Bu konuda göze çarpan bir başka husus ise Türkmenlerin yeni feth ettikleri bir coğrafyaya burasını feth eden komutanın adını vermesidir. Nitekim Bolu ve havalisini feth eden Konur Alp isminin hem Bolu'da hem de Düzce'de yaşatılması bu uygulamanın güzel bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konudaki diğer örnekleri şu şekilde sıralamak mümkündür. Alpagut Bey (Bolu), Samsa Çavuş (Mudurnu) vb. şahısların bir bölümünün dini hayatla da ilgisi olduğu için bunlardan bazıları aşağıda dini hayatla ilgili yer adları tablosunda gösterilmiştir.

3.3. Dini Hayatla İlgili Yer Adları

Din en genel tanımıyla inanç ve ibadet esaslarının toplamıdır (Kaplan 1982: 15) Türkler gerek Müslüman olmadan önceki dönemlerinde gerekse Müslüman olduktan sonra dini değerlere büyük önem vermişlerdir. Bu itibarla Türklerde yer adı verme geleneğinde dinin ve dinle ilgili hususların büyük bir yeri vardır.

Şehirlerde mahalle isimleri belirlenirken daha çok kişi ve yapı adlarına yer verilmiştir. Bu konuda yapılan bir çalışmada 1033 mahalle isminin %56.5'i kişi, %31'i yapı toplamda %88 gibi bir ağırlıkta kişi ve yapı adları birinci ve ikinci sırayı almışlardır. Bu kişilerin büyük bir bölümü dini hüviyeti olan kişiler, yapılar ise dini kurumlardır. Fethedilen veya yeni iskan edilen bir yerleşim birimine veya mahalleye devrin bilginleri, fazılları, şeyhleri veya dervişlerinin adları verilmiştir. Yine sadece İstanbul mahallelerinin yaklaşık %90'ının bu tür isimleri aldıkları tespit edilmiştir. Halk inancında dayanak bulan bir evliya, şeyh ya da derviş veya onlara ait türbe, tekke veya zaviye gibi yapıların adları mahalleye atfedilmiştir (Alada 2008:137-138) Kimi zaman ise mahalle adını içinde bulunan bir mescit veya camiden almaktadır. Şehirlerin merkezinde yer alan ve şehirlerin kurulup gelişmesinde büyük bir yere sahip olan merkezi camiler daha doğru bir ifade ile "Cami-i Kebir" ler bu konuda bir başka çarpıcı örnektir. Anadolu'da "Cami-i Kebir Mahallesi" olmayan bir şehrimiz yoktur desek iddialı bir söz söylememiş oluruz.

Tablo 2: Dini Hayatla İlgili Yer Adları

S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	BüyükCami Mah. ³	Bolu Merkez	17	Hacı Abdi Mah.	Göynük
2	Seyit Mah.	Bolu Merkez	18	Sofu Ali Mah.	Göynük
3	Hıdırşeyhler	Bolu Merkez	19	Bekirfakılar	Göynük
4	Pirahmetler	Bolu Merkez	20	Dağşeyhler	Göynük
5	Piroğlu	Bolu Merkez	21	Kaşıkçışeyhler	Göynük
6	Sazakşeyhler	Bolu Merkez	22	Babahızır	Mengen
7	Tekkedere	Bolu Merkez	23	Hacıahmet	Mengen

³ Bolu'da bulunan Büyük Cami Mahallesi şehrin en eski camilerinden biri olan Yıldırım Bayezit Camii'nin etrafında kurularak şehrin merkezinde yer almıştır. Bolu nüfus ve temettuat defterlerinde zikredilen mahalleler bu merkez mahalle etrafında kurulup gelişmiştir. Yıldırım Bayezit Cami belgelerinde geleneğe uygun olarak "Cami-i Kebir" olarak anılmaktadır. Mahallede buna bağlı olarak Cami-i Kebir Mahallesi adını almıştır. Cumhuriyet döneminde ise mahalle, Cami-i Kebir'in Türkçe karşılığı olarak Büyük Cami Mahallesi olarak anılmaya başlamıştır. (BOA. (1840). NFS. d. Nr. 696; BOA (1844/1845) ML.VRD.TMT.d. Nr. 3105.

8	Ulumescit	Bolu Merkez	24	Kadısusuz	Mengen
9	Kadı Mah.	Dörtdivan	25	Karaşeyhler	Mengen
10	Seyitaliler	Dörtdivan	26	Büyükcami Mah.	Mudurnu
11	Sofular	Gerede	27	Hızır fakı Mah.	Mudurnu
12	Dursun Fakı	Gerede	28	Hacıhalimler	Mudurnu
13	Hacılar	Gerede	29	Hacımusalar	Mudurnu
14	İmamlar	Gerede	30	Yenişeyhler	Mudurnu
15	Muratfakılar	Gerede	31	Musasofular	Seben
16	Cuma Mah.	Göynük	32	Camiatik Mah.	Yeniçağa

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

3.4. İcra Edilen Mesleklerle İlgili Yer Adları

Türkmenler çoğu zaman yerleştikleri yere icra ettikleri mesleklerin adlarını vermişlerdir. Bolu'da bu şekilde verilmiş olan pek çok yer adı bulunmaktadır. Bolu merkezde Debağlar Mahallesi (BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (1840). Nr. 696). Gerede'de Demirciler Mahallesi buna örnek olarak verilebilir (BOA. (1840). Nr. 707). Bu mesleklerden en fazla demircilik mesleği ön plana çıkmaktadır. Demirin Türkler için gerek destani dönemde gerekse tarihi dönemde ne denli önemli olduğu herkesin malumudur. Demire sahip olup ona şekil vermek Türkleri rakiplerine karşı çoğu zaman üstün kılmıştır. Geçmişte Türk yerleşim birimlerinde var olan birkaç meslek kolundan biri demircilikti. Bolu'da yer adı olarak alınan toplam 25 meslek adından 6 tanesi demircilikle ilgilidir. Bolu'da adını bir meslekten alan yerleşim birimleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Meslek Adları

S. No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S. No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	Kasaplar Mah.	Bolu Merkez	14	Güneydemirciler	Gerede
2	Tabaklar Mah.	Bolu	15	Sapanlıurğancılar	Gerede
3	Çömlekçiler	Bolu	16	Deveci	Kıbrısık
4	Demirciler	Bolu	17	Deveören	Kıbrısık
5	Doğancı	Bolu	18	Dokumacılar	Kıbrısık
6	Köprücüler	Bolu	19	Demirciler	Mengen
7	Mesciler	Bolu	20	Yellidemirciler	Mengen
8	Taşçılar	Bolu	21	Bostancı	Mudurnu
9	Doğancılar	Dörtdivan	22	Taşkesti	Mudurnu
10	Dülğer	Dörtdivan	23	Taşçılar	Mudurnu

11	Balcılar	Gerede	24	Bakırlı	Seben
12	Demirciler Mah.	Gerede	25	Değirmenkaya	Seben
13	Demircisopran	Gerede			

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

Osmanlı ekonomisinin temel amacı vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanması idi. Piyasadaki malların mümkün olduğu kadar bol, kaliteli ve ucuz olması esas hedefti. Buna iâşe ilkesi denilmektedir ki Osmanlı iktisat politikasının en önemli unsurlarından biridir. Bunun içerisinde ordunun sarayın başkentin ve diğer şehirlerin ihtiyaçlarının karşılanması önemli bir yer tutuyordu (Genç 2000: 47-50) Bolu Osmanlı Devleti'nde ulaşım ve haberleşmeyi sağlayan menzil teşkilatında Orta Kol Güzergâhında (Üsküdar-Bağdat) yer alan önemli bir menzil noktası idi (Halaçoğlu 2014: 71,195). Bu özelliği ile ön plana çıkan Bolu, İstanbul, saray ve ordunun iâşesinin temini söz konusu olduğunda akla gelen ilk şehirlerden biriydi. (Sahillioğlu 1963: 24-28; Özkaya 1966: 18-12)⁴ Bolu hem İstanbul'un kasaplık koyun ihtiyacının temininde önemli bir merkez, hem de Anadolu'dan toplanan koyunların İstanbul'a ulaştırıldığı yol güzergâhında bulunan önemli bir kavşak noktasıydı. Tabloda yer alan Kasaplar isminin Bolu'nun bu stratejik özelliği ile ilgili olması kuvvetle muhtemeldir (Haki 1965: 21,22; Türkhan 2006: 45).

Osmanlı Devleti'nde konar-göçerlerin üstlendikleri önemli rollerden biri de ulaşım ve taşımacılık sektörlerini hemen hemen ellerine almış olmalarıdır. Hatta bu yönleriyle ordunun en önemli lojistik kaynağını oluşturmuşlardır (Tufan 2009:132,133) ordunun intikali sırasında hem erzak hem de ağır savaş malzemeleri konar-göçerlerden temin edilen develerle sağlanıyordu. Bu itibarla Bolu'da yer alan Deveci ve Deveören yer adları bu hususla ilgili olmalıdır. Ayrıca Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde vaktiyle taşımacılık yaptıkları için Deveci, Devecili, Develi, Develiler, gibi yörükhan taifesinden cemaatler bulunmaktadır. (Halaçoğlu 2010: 630-632; Türkay 1979: 323,324)

Bolu'da ilgi çeken yer adı olmuş bir diğer meslek ise Doğançıcı ve Doğançıcılar adlarıdır. Osmanlı Devleti'nde Enderun ağalarından olup padişahın doğanlarına bakmak ve padişahla birlikte avda bulunmakla

---

⁴ Osmanlı Ordusunun ihtiyaçlarının karşılandığı beldelerden biride Bolu idi. Ocak 1724'te İran'a sefer düzenleyen ordunun masraflarının karşılanması için Bolu ve çevresinden vergi toplanması hususunda Bolu'ya ferman gönderilmiştir. Ayrıca IV. Mehmet'in ikinci Lehistan seferi sırasında ordunun ihtiyaç duyduğu arpa Bolu'dan temin edilmiştir.

görevli olan kimselere doğancı adı verilirdi. Doğancılar saray dışı görevlere çıktıklarında ise çakırcı veya şahinci başı adını alıyorlardı (Ünal, 2011: 2014). Tarihi kayıtlarda Bolu'da hem doğancıların hem de Çakırcıların bulunduğunu görüyoruz. Bolu ve Kastamonu çevresinde kuşçuluğun gelişmesinde Sultan II. Bayezit'in oğlu şehzade Mahmut'un çalışmalarının olduğu görülmektedir. Bolu ve çevresi dağlık ve ormanlık bir bölge olduğu için doğan ve diğer kuşların yetiştirilmesine müsaitti. 1487 tarihli tahrir kayıtlarında Bolu'nun Cemaleddin divanında Doğancı Ulu Bey, Kayı divanında Kuşçu Ümid, Çağış Divanında Doğancı Süle kuşçulukla uğraşan şahıslar olarak kayıt edilmişlerdir (Yakuboğlu 2009: 424,425). Bu durumda Bolu köylerinden, Ümitköy adını kuvvetle muhtemel Kuşçu Ümid'den almıştır. Aynı zamanda her ne kadar günümüzde Bolu'da kuşçu adlı bir köy yoksa da 1840 tarihli Gerede nüfus defterinde Gökçeler divanına bağlı dört köyden ikisi Kuşçu ve Ümit şeklinde kayıtlıdır (BOA.1840: NFS. d. Nr.707). Kuvvetle muhtemel zamanla birbirine yakın olan bu iki köy birleşerek sadece Ümit adını almış daha sonraki yıllarda ise sonuna köy ibaresi eklenerek Ümitköy olmuştur. Benzer bir durum Süleler Köyü için geçerlidir. Bu köyün adı da kuvvetle muhtemel adını Doğancı Süle'den almıştır. 1840 tarihli Gerede nüfus defterinde ilgili köy Süleler olarak kayıt edilmişler (BOA.1840: NFS. d.707.)

XV. yüzyılın ikinci yarısına ait Bolu vakıf kayıtlarında adları geçen bazı şahısların sıfatlarına baktığımızda bunların kuşçulukla ilgilendiklerini görüyoruz. Bunlar Atmacacıbaşı Kasım Bey, Çakırcıbaşı Musa Bey, Doğancı Hüseyin ve Doğancı Mustafa adlarındaki şahıslardır (Yakuboğlu 2011: 425).Yine kuşçulukla ilgili olmak üzere Çakırcılık da Bolu ve çevresinde oldukça yaygındı. Çakır, doğan cinsinde bir avcı kuşa verilen isimdir. Çakırcı ise yine doğancı örneğinde olduğu gibi padişahın maiyetinde bulunan ve onunla birlikte ava katılan bir kimse idi. Bunlar çakır kuşlarını taşırlar ve terbiye ederlerdi. Ayrıca dağlarda çakır yuvalarına çıkıp yavruları alarak saray için av kuşu olarak yetiştiren tımar sahibi ve hiç vergi ödemeyen sınıfa da çakırcı denirdi (Ünal 2011:158).

Bolu ve çevresinde Ali Bey Oğlu Ahmed Çelebi'ye bağlı olan Çakır kuşlarına ve yuvalarına bakan meslek erbabının bulunduğu köyler vardı. Bunlar İzzet, Çele, Sazak divanları ile Avşar, Akçakavak, Alpagud, Felakeddin ve İlisu-yakası köyleriydi. Mudurnu'da Sağı, Elmakolu, Mondaçlar ve Alpagut Kıbrısta (Kıbrısık) Tokar divan ve Hamam-ı Pavli Köyü, Mengen'de Kozköy, Kırca, Karakısrak, Yörük, Rahmanlar, Kuzgöl köyleri, Gerede'de Emir-şah Kayı, Cemaleddin ve Çağış divanları bunlar arasında sayılabilir (Yakuboğlu 2011: 427).

Çakırcılara yaptıkları işlerin karşılığında belirli bir toprağın tasarrufu verilirdi. II. Bayezid'in beratıyla Bolu'nun Akçakavak Köyü'ndeki Çağışoğlu çiftliği yaptıkları çakırcılık işi karşılığında dört şahsın müşterek tasarrufuna bırakılmıştı. Bir Çakırcının başlıca görevi çakır kuşlarının yuvalarını korumak, onları talim ve terbiye ettikten sonra saraya teslim etmekte ki bu işleme Görünç, işlemi yapan kimseye Görünççü adı veriliyordu. Görünççü yılda en az bir doğan, şahin ya da atmaca kuşu eğitip saraya teslim etmekle mükellefti (Sertoğlu; 1986:125). Günümüzde Bahçekavak ve ona yakın olan Bahçe Köyü'nde Çakır soyadını alan veya Çakırlar lakabını taşıyan ailelerin bulunması geçmişte buralarda yapılan Çakırcılık faaliyeti ile ilişkilendirebilir.

Kuşçulukta üçüncü bir sınıf ise Şahincilikti. Bu işi yapanlara şahinciler veya şahin yuvacıları adı verilmekteydi. Bolu ve çevresinde birçok şahinci bulunuyordu. Bölgedeki şahıs yuvalarına ayrı ayrı isim verilmişti. Bunlar Bolu'da Cücüklükaya, Karaca İlyas, At Yaylası, Karakaya, Kızılelma ve Kızıltepe ve Mengende, Göçeri kayası ve Çapak kaya gibi yerlerdir. Zaganosçulara gelince, Bolu'da Zaganosçuların bağlı olduğu bir "Zağanosçubaşı" vardı. Karacasu bu şahıs tarafından tasarruf edilmekteydi. Gerede'de ise bir başka Zağanosçu başı bulunuyordu. Bunlar doğan, şahin ve zağanos gibi kuşların götürücülüğünü⁵ yapmakta üç ay süre ile "güme" beklemekte idiler (Yakuboğlu, 2009:425). Güme avcılarının kuşlar için tuzak kurdukları yere verilen isimdi (Ünal, 2011:277). Bolu, Gerede, Çağa ve Mengen'de avcı kuşların geçit yerleri vardı. Avcılar tuzaklarını bu geçit bölgelerine kuruyorlardı. (Yakupoglu, 2009:429). Bugün Gerede'de bulunan Geçitler köyünün adı Avcı kuşların Gerede'deki geçiş noktaları ile ilgili olması muhtemeldir.

3.5. Yerleşim Yeri ve Çevresine İlişkin Özelliklerin Belirtildiği Yer Adları

Türkler Anadolu'ya geldikten sonra, iskan ettikleri tabiatı gözlemişler, onu tanıdılar ve onda keşfettiklerini kendi dilleriyle tasvir etmeye çalışmışlardır. Tasviri yer adlarının bir kısmı yeryüzünün tabii yapısını dile getirirken bir kısmı ise toprağın mahiyetini anlatmaktadır. Kimi zaman ise coğrafi konum belirtilmektedir (Aksan 1995: 431; Yedi yıldız 1984: 27). Bolu'da bu özellikleri taşıyan yer adları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

---

⁵Götürücü; tımarlı hassa kuşbazların bir sınıfına verilen isimdir. Bu kuşçulara Bazdaran denirdi. Bunlar saray için lazım olan doğan, atmaca ve şahin türünden kuşları İstanbul'a getirmekle mükelleftiler.

Tablo 4: Yerleşim Yeri ve Çevresine İlişkin Özelliklerin Belirtildiği Yer Adları

S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	Aktaş	Bolu	37	Dereköy	Mengen
2	Çayırköyü	Bolu	38	Düzağaç	Mengen
3	Çukurören	Bolu	39	Düzköy	Mengen
4	Gölyüzü	Bolu	40	Karakaya	Mengen
5	Kuruçay	Bolu	41	Kayabaşı	Mengen
6	Tepecik	Bolu	42	Köprübaşı	Mengen
7	Yolçatı	Bolu	43	Yumrutaş	Mengen
8	Yukarıçamlı	Bolu	44	Akyokuş	Mudurnu
9	Yumrukaya	Bolu	45	Çamurluk	Mudurnu
10	Adaköy	Dörtdivan	46	Çamyurdu	Mudurnu
11	Kuruca	Dörtdivan	47	Dağyolu	Mudurnu
12	Aşağıovacık	Gerede	48	Dereköy	Mudurnu
13	Yukarıovacık	Gerede	49	Esenkaya	Mudurnu
14	Bahçedere	Gerede	50	Göllüören	Mudurnu
15	Karacadağ	Gerede	51	Gürçam	Mudurnu
16	Karacadağ Demirci	Gerede	52	Karapınarkayağı	Mudurnu
17	Yeşilvadi	Gerede	53	Karataş	Mudurnu
18	Akcaalan	Göynük	54	Osmanpınarı	Mudurnu
19	Çamlıca	Göynük	55	Ortaköy	Mudurnu
20	Çayköy	Göynük	56	Uzunçam	Mudurnu
21	Gürpınar	Göynük	57	Yaylabeli	Mudurnu
22	Karaardıç	Göynük	58	Bakırlı	Seben
23	Kayabaşı	Göynük	59	Bozyer	Seben
24	Kayalıdere	Göynük	60	Çeltikderesi	Seben
25	Kızılkaya	Göynük	61	Değirmenkaya	Seben
26	Kumcuk	Göynük	62	Dereboyu	Seben
27	Kuyupınar	Göynük	63	Karaağaç	Seben
28	Tepebaşı	Göynük	64	Susuz	Seben
29	Yeşilyazı	Göynük	65	Tepeköy	Seben
30	Karacaören	Kıbrısçık	66	Ada	Yeniçağa
31	Kızılcaören	Kıbrısçık	67	Çamlık	Yeniçağa
32	Taşlık	Kıbrısçık	68	Gölbaşı	Yeniçağa
33	Akören	Mengen			
34	Aktepe	Mengen			
35	Çayköy	Mengen			
36	Çukurca	Mengen			

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

3.6. Yerin Bir Başka Yere Göre Durumunu Belirleyen Yerler Adları

Yerin bir başka yere göre konumunu belirleyen isimlerin daha çok aynı adla anılan yerleşim birimlerini birbirinden ayırmak amacıyla konulduğu görülmektedir. Genellikle yerleşim birimlerinin konumları, “aşağı/yukarı”, “güney/kuzey” , “yeni/eski”, “birinci/ikinci” ve “büyük/küçük” şekillerinde ifade edilmektedir. Bolu’da bulunan ve bu hususları taşıyan yerleşim birimleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Yerin Bir Başka Yere Göre Durumunu Belirleyen Yer Adları

S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	Aşağısoku Mah.	Bolu Merkez	18	Aşağıovacık	Gerede
2	Yukarısoku Mah	Bolu Merkez	19	Birinciafşar	Gerede
3	Yukarı Mah.	Bolu Merkez	20	İkinciafşar	Gerede
4	Yeni Mah.	Bolu Merkez	21	Güneydemirciler	Gerede
5	Güneyfelakettin	Bolu	22	Ortaca	Gerede
6	Yukarıçamlı	Bolu	23	Yeniyapar	Gerede
7	Yeniakçakavak	Bolu	24	Yukarıörenbaşı	Gerede
8	Yeni geçitveren	Bolu	25	Yukarıovacık	Gerede
9	Yeniköy	Bolu	26	Aşağıkınık	Göynük
10	Yenipelitçik	Bolu	27	Yukarıkınık	Göynük
11	Yenisefa	Bolu	28	Güneyçalıca	Göynük
12	Aşağıdüğ	Dörtdivan	29	Güney	Göynük
13	Yukarıdüğ	Dörtdivan	30	Küçükkuş	Göynük
14	Ortaköy	Dörtdivan	31	Güneyce	Seben
15	Aşağısayık	Dörtdivan	32	Eskiçağa	Yeniçağa
16	Yukarısayık	Dörtdivan	33	Yeniçağa	Yeniçağa
17	Aşağıörenbaşı	Gerede	34	Yukarıkıldan	Yeniçağa

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

3.7. İklim ve Bitki Örtüsüne Bağlı Olarak Verilen Yer Adları

Bolu’da hakim bitki örtüsü ormanlıktır. İlin sahip olduğu alanların %59’u ormanlarla kaplıdır. Bu itibarla Türkmenler isim verirken çoğu zaman tabiatı tasvir etme yolunu kullandıkları için Bolu’da başta çam olmak üzere çeşitli bitki adlarıyla anılan pek çok yerleşim birimi bulunmaktadır. Ancak bunlardan bir kaç sadece bitki ile ilişkilendirilmeyip Meyve adı taşıyan Türkmen oymakları ile ilgilidir. Çankırı, Devrekani ve geçmişte idari açıdan Bolu sancağına bağlı olan Viranşehir’de Aluçlu Cemaatinin olduğu tespit edilmiştir (Yakupoglu 2009: 250). Bolu merkez köylerinden Aluçören köyünün adı bu cemaatle ilişkilendirilebilir. Bunun dışında

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Türkmen, Yörük taifesinden Armudlu Aşiretine rastlanmaktadır (Türkey 1979: 50,206,353). Kuvvetle muhtemel Bolu'da bulunan Bozarmud ve Bozcaarmud köyleri adlarını bu Türkmen aşiretinden almıştır. Ayrıca adını Koz (Ceviz) dan alan Kozluca köyüne ad verilirken Türkçeye Farsçadan geçmiş olup eski Türkçede sıklıkla kullanılan koz kelimesinin kullanılması bölgedeki Türkmen yerleşimine işaret etmektedir. Coğrafi olarak Bolu'ya yakın olan ve demografik olarak Bolu ile büyük bir benzerlik gösteren Kastamonu ve havalisinde XIII-XV. yüzyıllarda koz ile ilgili çok sayıda yerleşim biriminin tespit edilmiş olması bu düşüncüyü güçlendirmektedir. (Yakupoglu, 2009: 169,171). Ayrıca bu hususta vaktiyle idari açıdan Bolu'ya bağlı olan Zonguldak'ın Kozlu ilçesi de bir başka örnek olarak verilebilir.

Tablo 6: İklim ve Bitki Örtüsüne Bağlı Olarak Verilen Yer Adları

S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	Ağaççılar	Bolu	17	Yeniakçakavak	Bolu
2	Akçakavak	Bolu	18	Yenipelitçik	Bolu
7	Alıçören	Bolu	19	Yukarıçamlı	Bolu
3	Aşağıçamlı	Bolu	20	Düzeagaç	Mengen
4	Belkaraagaç	Bolu	21	Çamyurdu	Mudurnu
5	Beşkavaklar Mah.	Bolu	22	Elmacıkdere	Mudurnu
6	Bozarmut	Bolu	23	Gürçam	Mudurnu
8	Bozcaarmut	Bolu	24	Osmanpınarı	Mudurnu
11	Elmalık	Bolu	25	Pelitözü	Mudurnu
9	Karaardıç	Bolu	26	Çeltikderesi	Seben
12	Karaagaç Mah.	Bolu	27	Karaagaç	Seben
10	Kozlu	Bolu	28	Korucuk	Seben
13	Kuzfındık	Bolu	29	Çamlık	Yeniçağa
14	Pelitçik	Bolu	30	Kayıkiraz	Gerede
15	Pelitçik	Bolu	31	Mircekiraz	Gerede
16	Soğukçam	Bolu			

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

Bolu'da adını yine orman ve ağaçtan alan Tahtalık, Bıçıklık, Çıralık, Yongalık, Baltalık, Kömürlük, Pelitçik ve Ormançavuşlar gibi yayla adları bulunmaktadır. Ayrıca Menekşelitepe, Baldırandüz, Yoncalı, Çiçekli, Mantarlitepe ve Çimenli gibi adını çiçek ve çeşitli otlardan alan mevki adları yer almaktadır (Emiroğlu 198;194).

3.8. Su ile İlgili Yer Adları

Bütün toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da suyun önemi büyüktür. İlk çağlardan günümüze yerleşim birimleri su kenarlarında kurulmuştur. Mezopotamya uygarlıkları varlığını Dicle ve Fırat'a borçlu iken Mısır Uygarlığı'na Nil Nehri hayat vermiştir. Türkistan'da Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasında yer alan Maverâünnehir'de Türk-İslam Medeniyeti hayat bulmuştur. Konar-göçer hayat tarzını benimsemiş olan Türkmenler çevrelerinde bulunan su kaynakları ile yakından ilgilenmişler ve onlara çeşitli adlar vermişlerdir. Bolu'da da su ile ilgili yer adlarına rastlamak mümkündür. Bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: Su ile İlgili Yer Adları

S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	Akpınar Mah.	Bolu	22	Çayköy	Mengen
2	Gölyüzü Mah.	Bolu	23	Çorakkadirler	Mengen
3	Kuruçay Mah.	Bolu	24	Çorakmıtlar	Mengen
4	Değirmenderesi	Bolu	25	Dereköy	Mengen
5	Gölcük	Bolu	26	Kadısusuz	Mengen
6	Gölköy	Bolu	27	Kuzgöl	Mengen
7	Muslular	Bolu	28	Boyderesi	Mudurnu
8	Susuzkımık	Bolu	29	Dereköy	Mudurnu
9	Taşoluk	Bolu	30	Elmacıkdere	Mudurnu
10	Çaydurt	Bolu	31	Gölcük	Mudurnu
11	Yenicepınar	Bolu	32	Karacasu Mandıra	Mudurnu
12	Kuruca	Dörtdivan	33	Karapınarkavağı	Mudurnu
13	Bahçedere	Gerede	34	Osmanpınarı	Mudurnu
14	Çağören	Gerede	35	Tavşansuyu	Mudurnu
15	Çağorengüney	Gerede	36	Çeltikderesi	Seben
16	Çayköy	Göynük	37	Kuzgölcük	Seben
17	Kayalıdere	Göynük	38	Susuz	Seben
18	Kızılkaya	Göynük	39	Dereköy	Yeniçağa
19	Kayapınar	Göynük	40	Gölbaşı	Yeniçağa
20	Susuz	Göynük	41	Gölyüzü Mah.	Yeniçağa
21	Gökçesu	Mengen			

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

Suyun varlığı kadar yokluğu da insan yaşamını etkilemektedir. Bu nedenle tabloya baktığımızda sadece suyun varlığı değil yokluğu da yer

adı olarak belirlenmiş olduğunu görüyoruz. Susuz, Susuzkınık, Çorakkadirlar, Çorakmıtlar örneklerinde olduğu gibi.

3.9. Hayvan Adlarının Yer Adı Olarak Belirlenmesi

Anadolu'yu yurt tutan Türkmenlerin çok büyük bir bölümü konar-göçer bir hayat tarzı sürmekteydi. Tabiatla iç içe olan bu insanların hayatında çeşitli hayvanların ayrı bir yeri vardı. Atçeken, Karakeçili Develi, Koyuncu, Koyunoğlu, Kurd, Kurdcular ve Köpekli'li gibi çeşitli aşiret ve cemaatlerin adlarını hayvanlardan alması oldukça dikkat çekicidir (Türkay, 1979:210,323,476,537,551). Bolu'da bulunan adını hayvan adlarında almış yer adları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Adını Hayvan Adlarından Alan Yer Adları

S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	Aktaşkurtlar	Gerede	7	Keçikıran	Mudurnu
2	Ceylanlı	Göynük	8	Kurtlar	Mudurnu
3	Doğancı	Göynük	9	Tavşansuyu	Mudurnu
4	Deveci	Kıbrısçık	10	Tosunlar	Mudurnu
5	Deveören	Kıbrısçık	11	Tazılar	Seben
6	Turnaköy	Mengen	12	Doğancı	Seben

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

Tabloda yer alan keçi ve deve Türkmenlerin ekonomik faaliyetiyle ilgiliyken Turna (Elçin 1997: 63-75) Kurt, Ceylan ve Tavşan Türklerin İslam öncesi Türk inançlarında yer alan totemler gibi folklorik özellik taşırlar. Sunkur/Doğan ise Oğuz boylarından Bayındır, Peçenek, Çavuldur ve Çepni boylarının ongunudur (Sümer 1999: 230, 231).

3.10. Renk ve Yönlerin Yer Adı Olarak Belirlenmesi

Yeryüzünde insanoğlunun yaşamaya başladığı günden beri bir takım tabiat olayları nasıl insanların dikkatini çekmişse çeşitli renkler de insanın dikkatini çekmiştir. İnsanlarda var olan zevk unsuru renklere olan ilgiyi arttırmış, buna bağlı olarak renkler çeşitli anlamlar kazanmıştır. Renkler bir taraftan çeşitli anlamlar kazanırken diğer yandan renklere çeşitli millî ve manevi değerler yüklenmiştir. Tarihi seyri içinde Türklere renklere çeşitli millî ve manevi değerler yüklemiştir (Genç 2009: 5)

Türk kültüründe renkler tabiatın tanımlanmasından yönlerin ve idari yapının belirlenmesine kadar çok geniş bir alanda kullanılmıştır. Ak renk

batı yönünü belirlerken kara kuzeyi, gök doğuyu, kızıl ise güneyi temsil etmiştir. Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Kara Deniz'in kara ile tanımlanmış olması, Kuzeyden esen rüzgarlara karayel denilmesi bu hususla ilişkilendirilmiştir. Bunların yanında renklere çok çeşitli anlamlar yüklenmiştir. "Aklık/beyazlık" temizlik, ululuk, yaşlılık ve tecrübe ile donanmış olmak demektir ki folklorik manada Türk kültüründe renklerle ilgili bu şekilde pek çok örnek bulmak mümkündür. (Ögel: 1984: 337.491) Ak, Kara, Gök/Mavi, Kızıl/Kırmızı gibi ana renklerin yanında "boz, bozca", "ala, alaca", "gök, gökçe" gibi ara renkler de kullanılmıştır ki, Bolu'da bulunan renklerle ilgili yer adları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9: Adını Renk ve Yönlerden Alan Yer Adları

S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi	S.No	Mahalle/Köy	İdari Birimi
1	Akpınar Mah.	Bolu	24	Gökçesaray	Göynük
2	Aktaş Mah.	Bolu	25	Kızılcaören	Göynük
3	Gölyüzü Mah.	Bolu	26	Sarıcalar	Göynük
4	Karaağaç Mah.	Bolu	27	Sarılar	Göynük
5	Karaçayır Mah.	Bolu	28	Yeşilyazı	Göynük
6	Karaköy Mah.	Bolu	29	Karacaören	Kıbrısık
7	Sarıcalar Mah.	Bolu	30	Karaköy	Kıbrısık
8	Akcaalan Köy	Bolu	31	Kızılcaören	Kıbrısık
9	Gökpınar Köy	Bolu	32	Akören	Mengen
10	Kızılağıl Köy	Bolu	33	Aktepe	Mengen
11	Yeşil Köy	Bolu	34	Karacalar	Mengen
12	Yeşilçe Köy	Bolu	35	Karaishak	Mengen
13	Akbaş Köy	Gerede	36	Karakaya	Mengen
14	Akçabey	Gerede	37	Gökçesu	Mengen
15	Aktaş	Gerede	38	Akyokuş	Mudurnu
16	Aktaşkurtlar	Gerede	39	Gökören	Mudurnu
17	Karacadağ	Gerede	40	Karacasumandıra	Mudurnu
18	Karacadağ Demirci	Gerede	41	Karamurat	Mudurnu
19	Karapazar	Gerede	42	Karapınarkavağı	Mudurnu
20	Yeşilvadi	Gerede	43	Karataş	Mudurnu
21	Akcaalan	Göynük	44	Gökhaliller	Seben
22	Bozcaarmut	Göynük	45	Karacağaç	Seben
23	Çapar	Göynük	46		

Kaynak: Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları; Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz Yayınları.

3.11. Viran/Ören, Kale ve Hisarlar

Viran, yıkık, harap anlamlarına gelen Farsça kökenli bir kelimedir. Ören ise aynı anlama gelmek üzere eski yapı veya şehir kalıntısına verilen bir isimdir (Türkçe Sözlük, 1988; 1141, 1561) Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı Devleti'nde feth edilen coğrafyadaki boş ve harap yerlerin şenlendirilmesinde konar-göçer Türkmen gruplarından yararlanılmıştır (Orhonlu 1987: 44-46; Halaçoğlu, 1991: 25-27). Vaktiyle harabe olmuş yerler Türkmenler tarafından yeniden inşa ve iskan edildi. Bu şekilde inşa ve iskan edilen yerleşim birimlerine ise “Viran” ve “Ören”li adlar verilmiştir. İstisnalar olmakla birlikte bu yerleşim birimlerinin çok büyük bir bölümü “Viran” kelimesinin önüne veya arkasına eklemeler yapılarak elde edilen adları almışlardır. Bolu köylerinden Çayviran ve Virancık buna örnek olarak verilebilir. Çeşitli tarihlerde isim değişiklikleri yapıldı. Bu değişiklikler sırasında Viranlar, Ören’e dönüştürülmüştür (Tunçel, 2000: 28). Farsça kökenli bir kelime olan viran yerine Türkçe olan ören kelimesi tercih edilmiştir. Bu konudaki geniş açıklama aşağıda Bolu’da değiştirilen yer adları bahsinde yapılmıştır.

Bolu’da bulunan ve Viran/Ören değişiminin yapıldığı yer adları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: Viran ve Örenler

S.No.	Eski Adı	Yeni Adı	İdari Birimi
1	Aşağıkuzviran	Aşağıkuzören	Bolu
2	Çanşazemettin	Yaziören	Bolu
3	Çatakzemettin	Çatakören	Bolu
4	Çukurviran	Çukurören	Bolu
5	Dereceviran	Dereceören	Bolu
6	Kuzvirandağlı	Kuzörendağlı	Bolu
7	Kuzviranemirler	Kuzörenemirler	Bolu
8	Vakıfgeçitviran	Vakıfgeçitveren	Bolu
9	Ağızvirangüney	Ağızörengüney	Gerede
10	Aşğıviranbaşı	Aşğıörenbaşı	Gerede
11	Çayveren/Çayviran	Çayören	Gerede
12	Çayvirangüney	Çayörengüney	Gerede
13	Elveren/Elviran	Elören	Gerede
14	Göynükviran	Göynükören	Gerede
15	Nuhveren	Nuhören	Gerede
16	Virancık	Örencik	Gerede
17	Yukarıviranbaşı	Yukarıörenbaşı	Gerede
18	Çetikviren/Çetikviran	Çetikören	Dörtdivan
19	Deveviran	Deveören	Kıbrısık
20	Karacaviran	Karacaören	Kıbrısık

21	Kızılcaviran	Kızılcaören	Kıbrısçık
22	Akviran	Akören	Mengen
23	Bölükviran	Bölükören	Mengen
24	Dereçetinviran	Deregeçitören	Mudurnu
25	Ekinviran	Ekinören	Mudurnu
26	Gökviran	Gökören	Mudurnu
27	Göllüviran	Göllüören	Mudurnu
28	Kuzveren/Kuzviran	Kuzören	Mudurnu

Kaynak: Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları 1928: 465- 479. İstanbul: Dahiliye Vekaleti Yayınları; İç İşleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü 1962:1-32.

Türkmenler viran ve ören örneğinde olduğu gibi tarihi izler taşıyan yerlere Hisar/Asar, Asarcık, Kale ve Kalecik şeklinde yer ve mevki adları vermiştir. (Yediyıldız, 1984: 29) Bolu'daki Hisartepesi, Halı Hisarı ve Gerede'de bulunan Asar Kalesi bu adlandırmalara örnek olarak verilebilir.

4. Bolu'da Değiştirilen Yer Adları

Türkiye'de yer adlarında yapılan değişiklikler cumhuriyetin ilk yıllarına dayanır. Fakat ad değiştirme işlemleri İçişleri Bakanlığı'nın 1940 yılı sonlarında hazırladığı 8589 sayılı genelge ile resmileşmiş ve böylece “yabancı dil ve köklerden gelen ve kullanılmasında büyük karışıklığa yol açan yerleşme yerleri ile tabii yer adlarının Türkçe adlarla değiştirilmesi” başlatılmıştır. Adı geçen genelgenin ardından valilikler tarafından yabancı dil ve köklerden gelen yer adlarına ilişkin dosyalar hazırlanarak bakanlığa gönderilmiştir. Ancak bu çalışmalar II. Dünya Savaşı sebebiyle uzun süre aksamış ve bir ad değiştirme işlemi yapılmamıştır. 1949 yılında 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile yer adlarının değiştirilmesi işlemleri yasal bir dayanağa kavuşmuş, ardından 1957 yılında da bir “Ad Değiştirme İhtisas Kurulu” kurulmuştur (Tuncer 2000: 27) Ülke genelinde sürdürülen bu çalışmaların bir devamı olarak 1962 yılında Bolu'da 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 2/Ç maddesine istinaden yabancı ad taşıyan köylerin ad değişimi kapsamında birçok köyün adı değiştirilmiştir. Bu değişiklik bir rapor haline getirilmiş ve İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. (İB. İller İdaresi Genel Müdürlüğü 1962: 1-32). Ad değiştirme işlemleri yapılırken en çok dikkat edilen özellik Türkçe olmayan yahut olmadığı düşünülenler ile karışıklığa sebep olan isimlerin öncelikle ele alınması ve değiştirilmesidir. Birbirlerine yakın mekânlarda bulunan ama aynı adı taşıyan köylerin isimleri de karışıklığa meydan vermemek amacıyla değiştirilmiştir. Yapılan köy adı değiştirme işlemlerinde her zaman isabetli kararlar alındığını söylemek zordur. Çünkü mevcut literatürde de sıkça dile getirildiği üzere bir kısım Türkçe isimler de, Türkçe olmadıkları gerekçesiyle değiştirilmiştir (Tuncer 2000: 27). Türkçe olmak üzere

Yozgat adında bir ilimiz varken Bolu'da bulunan Yozgat Köyü'nün adını Çamyayla olarak değiştirmek bu hususa güzel bir örnek teşkil etmektedir (İB. İller İdaresi Genel Müdürlüğü 1962: 8)

Bazı isim değişiklikleri ise mevcut adın yazı diline dönüştürülme çabasıyla sadece bir-iki harf farklılığından ibarettir. Şıh kelimesi içerenler şeyh, viranlar ören, ağlar ak, yürükler yörük haline dönüştürülmüştür. Bu tür değişiklikler bir anlam değişmesi ya da kaybına yol açmamaktadır (Tuncer 2000: 28).

Yukarıda belirtildiği üzere Bolu'da Viran/Ören değişimini yaşayan pek çok yer adı bulunmaktadır. Bu yer adlarının tamamı XVI. yüzyıldan başlayarak (Kurt 2000:31-60) çeşitli tarihler itibarıyla hep viran adını taşıırken (BOA. (1840): NFS. d. Nr.707) yapılan değişiklik ile ören yapılmıştır.

Tablo 11: Bolu'da Değiştirilen Yer Adları

Eski Adı	Yeni Adı	İdari Birim	Eski Adı	Yeni Adı	İdari Birim
Afşargidriş	Afşar	Bolu	Sunkurlar	Sungurlar	Gerede
Bakırlıçaşa	Bakırlı	Bolu	Zeynallar	Zeynetler	Gerede
Banazçandır	Banaz	Bolu	Kılınçlar	Kılıçlar	Dörtdivan
Berkgökpınar	Gökpınar	Bolu	Deller	Deliler	Yeniçağa
Berkikebir	Berk	Bolu	Arızler	Arızlar	Göynük
Çanşaberk	Küçükberk	Bolu	Dağşihlari	Dağ Şeyhleri	Göynük
Çelebağışlar	Bağışlar	Bolu	Germenus	Soğuç Çam	Göynük
Çelegölcük	Gölcük	Bolu	İzvay	Yeşil Yazı	Göynük
Çeleveysler	Çobankaya	Bolu	Kaşıkcışihlari	Kaşıkcı Şeyhler	Göynük
Dadanı	Alıçören	Bolu	Kınıkbalâ	Yukarı Kınık	Göynük
Dadıç	Ovadüzü	Bolu	Kınıkzir	Aşağı Kınık	Göynük
Fülüsüsüfli	Aşağıçamlı	Bolu	Melez	Çamlıca	Göynük
Fülüsüülvi	Yukarıçamlı	Bolu	Melikşihlar	Tepebaşı	Göynük
Gölhamidiye	Gölköy	Bolu	Tana	Dana	Göynük
Güneygidriş	Yeni Güney	Bolu	Bali	Balı	Kıbrısçık
Gürcüler	Çampınar	Bolu	Himmetler	Alanhimmetler	Kıbrısçık
Güven	Güvem	Bolu	Kesnar	Dokumacılar	Kıbrısçık
Harıçakçakavak	Yeni Akçakavak	Bolu	Karaşihlar	Kara Şeyhler	Mengen
Harıçgeçitviran	Yeniçgeçitveren	Bolu	Seyre	Gözecik	Mengen
Hıdırşihlar	Hıdırşeyhler	Bolu	Alahna	Esenkaya	Mudurnu
İlicakınık	İlica Kınık	Bolu	Alpagut	Alpağut	Mudurnu
Kılınçarslan	Kılıçarslan	Bolu	Bektemürler	Bekdemirler	Mudurnu
Kuğum	Değirmenbeli	Bolu	Beydere	Beyderesi	Mudurnu
Sazakşihlar	Sazakşeyhler	Bolu	Dodaraz	Ormanpınar	Mudurnu
Sultan	Sultan Köy	Bolu	Gebem	Dağyolu	Mudurnu
Susuzkınık	Susuz Kınık	Bolu	Hüsametlin yalamalar	Uzunçam	Mudurnu
Tatava	Yolçatı	Bolu	Kestemen	Yaylabeli	Mudurnu
Tekke bozarmut	Bozarmut	Bolu	Kılvaşı	Topardıç	Mudurnu

Tekkepelitçik	Yeni Belitçik	Bolu	Kocababas	Gürçam	Mudurnu
Tekkesusuz	Aydıncık	Bolu	Koğucak	Kovucak	Mudurnu
Tekkeümmükemal	Işıklar	Bolu	Mandıracaracasu	Karacasu Mandıra	Mudurnu
Yenice Zamettin	Yenice Pınar	Bolu	Mihlas	Çevreli	Mudurnu
Yozgat	Çam Yayla	Bolu	Sarpuncuk	Sarpıncık	Mudurnu
Demircizopran	Demirci Sopran	Gerede	Yeyenderesi	Yeğenderesi	Mudurnu
Eymür	Eymir	Gerede	Yeniceştıhlar	Yenice Şeyhler	Mudurnu
İbricak	İbricak	Gerede	Yürse	Çamyurdu	Mudurnu
Kayızopron	Kayı Sopran	Gerede	Haccagaz	Haccağız	Seben
Kurin	Soğukoluk	Gerede	Kozkaya	Kozyaka	Seben
Mircezopran	Mirce Sopran	Gerede	Mandır	Değirmenkaya	Seben
Muratfakı	Muratfakılar	Gerede	Müşür	Ekiciler	Seben

Kaynak: İç İşleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1962).1-32, BOA DH.İ.UM.EK.121-58 (H.29.12.1338/M.13.9.1920)

Tablo da yer alanların dışında XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde eski yer adlarına da tesadüf edilmektedir. Antik dönemden veya Bizans'tan kalan bu yer adlarının büyük bir bölümü Türkçe telaffuza uygun hale getirilerek kullanılmıştır (Yediyıldız, 1984: 29) Bolu Roma İmparatoru Claudius zamanında (M.Ö. 10 – M.S. 54) Claudiopolis adını aldı. Bolu adının menşei hususunda farklı görüşler olmakla birlikte en yaygın olup kabul göreni Claudiopolis isminin ilk kısmının zamanla unutulmuş Yunancada polis şehir anlamına gelen son kısmının korunduğu yönündedir. Ülkemizde Bolu son ekli birçok yerleşim yeri bulunmaktadır. Gelibolu, Safranbolu, Tirebolu ve İnebolu örneklerinde olduğu gibi (Erkut 2001: 92; Orhonlu1992: 276) Benzer isimleri Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu Balkan coğrafyasında da Niğbolu ve Yanbolu şeklinde görmek mümkündür. Bu isimler Türkmenler tarafından Türkçe telaffuza uygun hale getirilmiştir.

5. Sonuç

Dil bilimciler Türklerde yer adı verme geleneğinin ilkelerini ortaya koymuşlardır. Bolu'da bu ilkelerin neredeyse tamamına uygun olarak ad almış yerleşim birimlerinin olduğu gözlemlenmiştir. Böylece tarihi süreçte Bolu'daki Oğuz izleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Vardığımız sonuç; çeşitli tarihlerde Bolu için söylenmiş olan şu sözlerin teyidinden ibarettir.

“Türkistandır... Oğuz adamları vardır halkı gayet zinde, iri yapılı ve cesur Türk taifesidir” (Evliya Çelebi; Dağlı ve Kahraman 2005: 202,203).

“Bolu Anadolu Eyaleti'nde miyane payedir ahali Etrakin eşbehidir” (Katip Çelebi) yani orta ölçekte bir yer olan Bolu'nun sakinleri Türk'e en

çok benzeyen, Türk tipini en iyi temsil ve remz eden, en iyi, en güzel Türk'tür (Taş 2017: 14)

Sonuç olarak, Bolu ve çevresi demografik özelliklerini korumuş sahip olduğu yer adlarıyla her daim Oğuz izlerini taşımıştır.

Kaynaklar

- Aksan, Doğan (1995). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK Yayınları.
- Alada Bayramoğlu, Adalet (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle*. İstanbul: Sümer Kitabevi.
- Aydın, Haki (1965). “1565 Yılında Bolu’dan İstanbul’a Gönderilecek Koyunlara Dair” *Çele* 28: 21-22.
- Barkan, Ö. Lütfi (1951). “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi” *Türkiyat Mecmuası X*: İstanbul:1-25.
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) (1840). NFS. d. Nr.707.
- BOA. (1840). NFS. d. Nr. 696
- BOA. (1844/1845). ML.VRD.TMT.d. Nr.3105.
- BOA DH.İ.UM.EK.121-58 (H.29.12.1338/M.13.9.1920).
- Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:290.000. İstanbul: Gürbüz yayınları.
- Bolu İl Haritası (2005). Ölçek 1:300.000. Ankara: MEB Yayınları.
- Bolu Livası Salnamesi 1921-1925 (2008). Haz. Nermin Kılıç, Ayşe Kayapınar, Bilge Kaya, Fahri Kılıç, Levent Kayapınar. Bolu. Bamer Yayınları.
- Cunbur, Müjgan (1984). “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Yer adları” *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Elçin, Şükrü (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: KTB Yayınları.
- Emiroğlu, Mecdi (1984). “ Bolu Yöresi Yer Adları” *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erkut, Sedat (2001) “Bolu ve Çevresinin M.Ö. II. Binyıldaki Durumu”, *Cevdet Bayburtluoğlu İçin Yazılar*: 92-95.
- Genç, Mehmet (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

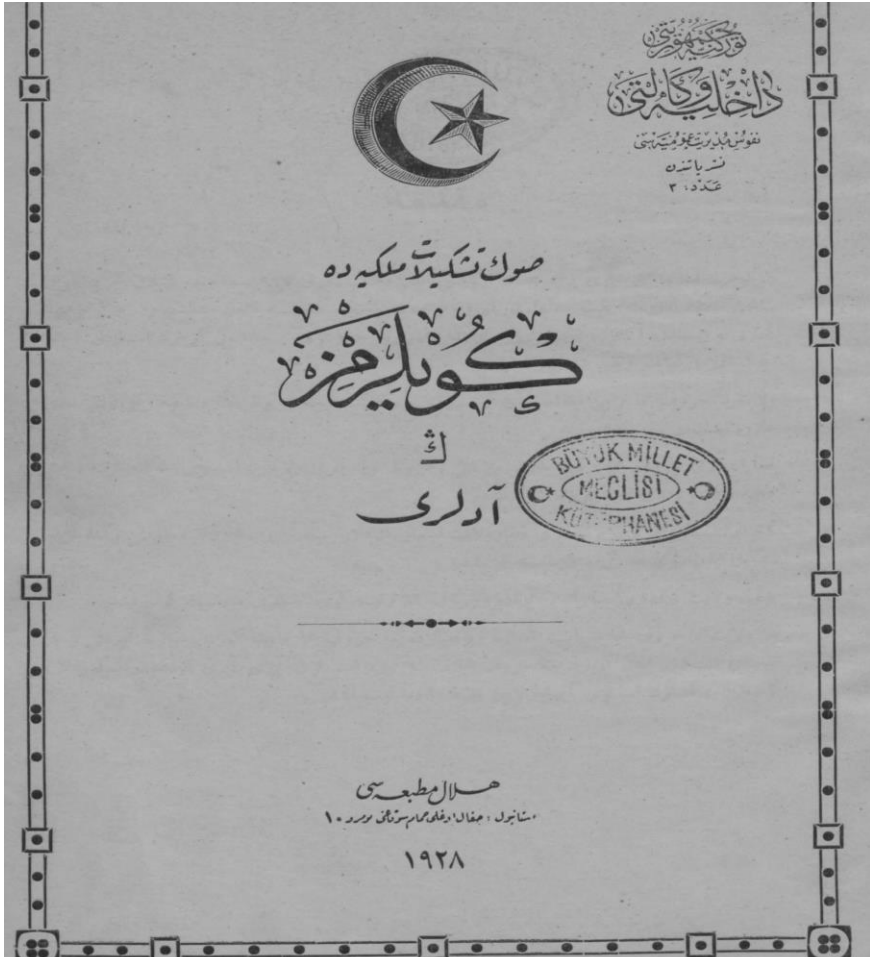
- Genç, Reşat (2009). *Türk İnanışları İle Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer (1998). “Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış” Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı. Ankara: 41-48
- Gümüşçü, Osman (2002). “XVI. Yüzyıl Anadoluşunda Oğuz Boy Adlı Yerleşmeler” *Türkler* 8:358-364.
- Gündüz, Tufan (2007). *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gündüz, Tufan (2009). *Bozkırın Efendileri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Güngör, Harun (2005). *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (2005). 2.Cilt, 2. Kitap, Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Halaçoğlu Yusuf (1991). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Halaçoğlu Yusuf (2011). *Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar*. I-VI. İstanbul: Togan Yayınları.
- Halaçoğlu, Yusuf (2014). *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme*. İstanbul. İlgi Kültür Sanat.
- İç İşleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1962). Bolu İli. 1-32
- İnalçık, Halil (2009). *Devlet-i Aliyye*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Kafesoğlu, İbrahim (1984). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (1982). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Konrapa, M. Zekai (1964). *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.
- Konukçu, Enver (1998). “Bolu ve Fatihleri” Bolu’da Halk Kültürü ve Köroğlu Sempozyumu. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Mustafa Nuri Paşa (1979). *Nectayic ‘ül-Vukuât, C.I-II*, Sadeleştiren: Neşet Çağatay, Ankara: TTK Yayınları.
- Orhonlu, Cengiz (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Orhonlu, Cengiz (1992). “Bolu” TDVİA 6: 276-278.

- Özkaya, Yücel (1966). “İran’ın Zaptı İle Görevli Askerlerin Önemli Masrafları ve Ankara, Bolu, Kangırı (Çankırı), Kastamonu Mıntıklarından Vergi Toplanması”.Çele 38: 18-22.
- Sahillioğlu, Halil (1963). “Dördüncü Mehmed’in İkinci Lehistan Seferi Dolayısıyla Bolu Vilayetinden Alınan Arpa”.Çele 9: 24-28.
- Sakaoğlu, Saim (1984). “İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız” Türk Yer adları Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Sakaoğlu, Saim (2001). *Türk Ad Bilimi I*. Ankara: TDK Yayınları.
- Sertoğlu, Midhat (1986). *Osmanlı Tarih Lügati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları (1928). İstanbul: Dahiliye Vekaleti Yayınları.
- Sümer, Faruk (1999). *Oğuzlar (Türkmenler)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Şahin, İlhan (2006). *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*. İstanbul: Eren Yayınları.
- Şeşen, Ramazan (2001). *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*. Ankara: TTK Yayınları.
- Taş, K. Ziya (2017). *Bolu Sancağı*. İstanbul: Post Yayınları.
- Tuncer, Harun (2000). “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler” Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10/2: 23-34.
- Türkay, Cevdet (1979). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Türkçe Sözlük I-II (1988). Ankara: TDK Yayınları.
- Türkhan M. Sait (2006). “18.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul’un Et İaşesi Temini: Hassa Kassab Başılık Kurumu” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünal, M. Ali (2011). *Osmanlı Tarih Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Yakuboğlu, Cevdet (2009). *Kuzeybatı Anadolu’nun Sosyo-Ekonomik Tarihi XIII ve XV. Yüzyıllar*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yediyıldız, Bahaedin (1984). “Türkiye’de Yer-Adı Verme Usulleri” Türk Yer adları Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

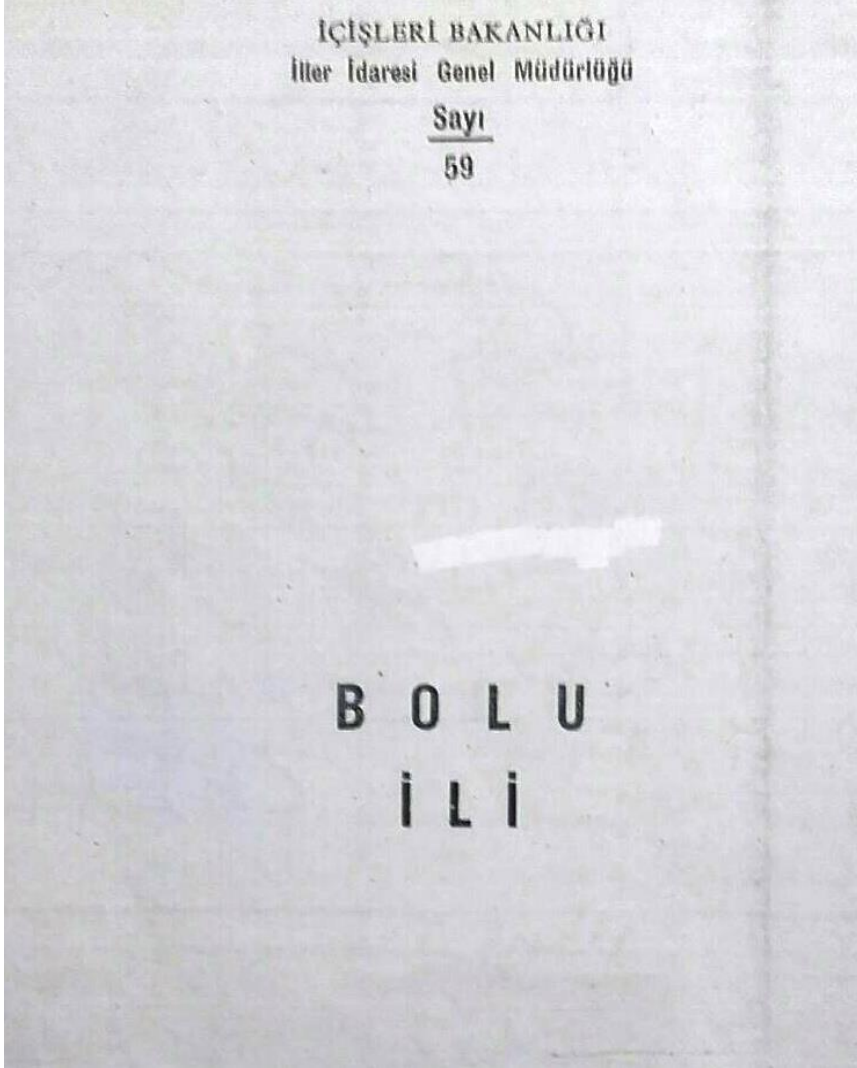
Yılmaz, Kurt (2000). “XVI Yüzyılda Gerede Kazasında Kişi ve Yer Adları” Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu. Gerede: Gerede Belediyesi.

Ek 1: 1928 Yılı İtibarıyla Köylerimizin Adlarını İçeren Eserin Kapağı

Kaynak: Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları (1928). İstanbul: Dâhiliye Vekâleti Yayınları (465-479).

Ek 2: Bolu İlinde Yer Adları Değişikliğine Dair Hazırlanan Raporun Kapağı

Kaynak: İç İşleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1962). Bolu İli, 1-32.

Ek 3: Bolu'ya Bağlı Divan ve Köy İsimlerini İçeren Cetveller

The image shows two pages of a handwritten manuscript. The text is written in Ottoman Turkish using a cursive script. The pages are organized into columns and rows, with some words underlined or grouped together. The text appears to be a list or a table of names, as indicated by the caption. The pages are aged and show some discoloration. The text is written in blue ink on a light-colored paper. The columns are separated by vertical lines, and the rows are separated by horizontal lines. The text is written in a consistent style throughout the pages.

Kaynak: BOA DH. İ.U.M. EK.121-58 (H.29.12.1338/M.13.9,1920)

